

HET ONTWERP TOT HERZIENING DER ARMENWET.

Een ontwerp tot regeling van het armbestuur is door de vorige Regeering ingediend. De indiening is op zichzelf een feit van beteekenis. Het ligt voor de hand dat na de verschuiving in de politieke partijverhoudingen de kans op behandeling van dit ontwerp uiterst gering is. De bepalingen die door de kerkelijke instellingen van weldadigheid in het belang eener betere organisatie van het armwezen zijn nêergeschreven mogen voortreffelijk zijn, bij het optreden van een nieuw bewind zullen deze zeker niet op volledige instemming kunnen rekenen, zij leggen aan die instellingen te veel verplichtingen op. Maar ook al mocht onder deze omstandigheden wetswijziging voorloopig zelfs geheel achterwege blijven — wat geenszins onwaarschijnlijk is — het ontwerp heeft de wenschelijkheid eener herziening toch meer op den voorgrond gebracht, en een toekomstig wetgever zal partij kunnen trekken van den volbrachten arbeid.

De wet van 1854 heeft voor een deel niet gegeven, wat men van haar verwachtte, voor een deel bevredigt zij niet de eischen, die aan eene behoorlijke inrichting van ons armwezen worden gesteld. Ook wie het nieuwe ontwerp niet gunstig gezind is, zal dit moeten erkennen. Op de gebreken is reeds zoo dikwijls gewezen. In het overlaten van de armenzorg aan de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid als hoofdbeginsel, met de strenge bepaling dat de van die zijde ondersteunde armen geen hulp kunnen erlangen van een burgerlijk bestuur, mist men den waarborg voor een deugdelijke overheidsbemoeiing. De burgerlijke besturen zijn gewoonlijk onaandoenlijk voor de belangen van het armwezen in het algemeen. Hunne hulp aan huiszittende armen is vrij wel beperkt tot het verleenen van geringe ondersteuning aan de allerarmsten. Voor betere organisatie zijn zij weinig toegankelijk.

Die terughouding lag geheel in de bedoeling van den wetgever van 1854. Niet dan bij volstreekte onvermijdelijkheid zou een burgerlijk bestuur mogen ondersteunen, en de circulaires, door opvolgende Ministers uitgevaardigd, toonen nader aan wat onder die volstreekte onvermijdelijkheid was te verstaan. Het scherpst misschien is het stelsel omschreven in eene ministerieele circulaire van 1861, waarbij in herinnering wordt gebracht, dat de armen nimmer liefdegaven mogen ontvangen van een burgerlijk bestuur, maar slechts in den uitersten nood, na veel te hebben doorgestaan, het onvermijdelijke kunnen erlangen, dat door politiezorg wordt geboden. Van nog wijdere strekking is de verklaring van den Minister van Binnenlandsche Zaken in de M. v. A. op het gewijzigde ontwerp van 1870, dat „het overnemen van de zorg voor de armen als deel van den publieken dienst een verderfelijke regeling van het armbestuur zou zijn.”

In de toepassing van de wet is in den loop der jaren weinig verandering gekomen. Het bedrag der ondersteuningën wordt over het algemeen nog tot een minimum beperkt. Alleen is meer en meer afgeweken van het voorschrift dat armen, die door andere instellingen worden ondersteund, van het burgerlijk bestuur geen hulp kunnen erlangen. Toch gaat de Regeering te ver, wanneer zij in de M. v. T. verzekert, dat blijkens de ervaring met de wet van 1854 de praktijk daarmede geen rekening houdt. Tegen dubbele bedeeïing wordt in vele gemeenten wel degelijk gewaakt.

Het ingediende ontwerp bepaalt zich niet tot gedeeltelijke herziening van de bestaande wet. Slechts enkele bepalingen, meest van ondergeschikt belang, zijn ongewijzigd overgenomen. Dat kon ook niet anders bij het streng veroordeelend vonnis, dat in de M. v. T. over onze bestaande wetgeving wordt gevelde. Zoowel beginsel als praktijk worden aan scherpe kritiek onderworpen, en op het goede, dat toch ongetwijfeld ook in de uitkomsten der wet van 1854 te vinden is, laat de Memorie geen lichtstraal vallen. Daarentegen zijn soms vrij optimistische beschouwingen gewijde aan de werking van het stelsel, dat door de Regeering in bescherming is genomen, van het beginsel vooral dat in het nieuwe ontwerp is neêrgelegd.

In de eerste plaats zijn in het ontwerp regelen gesteld,

waaraan de besturen van alle instellingen zich hebben te onderwerpen. Thans zijn kerkelijke en particuliere instellingen alleen verplicht tot opgave van het getal der ondersteunden en van het bedrag der ontvangsten en uitgaven, tot mededeeling of een aanvrager bij het burgerlijk bestuur reeds van harentwege ondersteuning geniet. Het ontwerp eischt meer. Voor de kennis van het armwezen zullen de instellingen rijker bouwstof hebben te leveren. De statuten of reglementen moeten omtrent werkring en werkwijze een aantal bij de wet omschreven bijzonderheden bevatten, die ter kennis komen van het Plaatselijk Bestuur; van alle instellingen zal een lijst worden bijgehouden ter opneming in het gemeenteverslag.

Van ingrijpenden aard is de aan iedere instelling opgelegde verplichting, om binnen ééne week mededeeling te doen van de ondersteunden, van naam en woonplaats niet alleen, maar ook van beroep, leeftijd, tijdstip van vestiging, kerkgenootschap; voorts van vorm, bedrag en duur der toegekende ondersteuning, terwijl opgaaf van wijzigingen binnen hetzelfde tijdsverloop, opgaaf van staking der ondersteuning binnen drie dagen is voorgeschreven.

Deze voorschriften houden verband met de instelling van een Centraal Register, waarop alle armen zullen voorkomen, die in eene gemeente door de verschillende instellingen worden ondersteund. De secretaris van het Burgerlijk Armbestuur heeft de zorg voor het Register. Hij brengt de armen, die van slechts ééne kerkelijke of bijzondere instelling bedeeling ontvangen, op het boek der „schamele“ (stille) armen, de overige op het boek der „erkende“ armen. Blijkt een „schamele“ van meer dan één bestuur hulp te hebben gevraagd of te ontvangen, dan wordt die behoeftige naar het andere boek overgebracht. Het register der „schamele“ armen is geheim. Uit het register der „erkende“ armen worden op schriftelijk verzoek van de belanghebbenden gegevens omtrent de ingeschrevenen verstrekt.

Dit wat betreft de verplichtingen der instellingen in verband met de belangen der organisatie in het algemeen.

Voor meerdere aanraking tusschen de bestuursleden der instellingen onderling is zorg gedragen door de wijze van samenstelling der burgerlijke armbesturen. In iedere gemeente is een burgerlijk armbestuur. De beheerders, vormende een college

van ten minste vijf personen, waartoe de secretaris niet behoort, worden door den Raad benoemd, voor de kleinste helft zooveel mogelijk uit vertegenwoordigers van kerkelijke en bijzondere instellingen. Gemeenten boven de 15000 zielen worden in wijken gesplitst. Armbezoekers worden aangesteld en over de wijken verdeeld; zijn er in ééne wijk drie of meer, dan vormen zij gezamenlijk een wijkbestuur; zijn er minder, dan fungeeren een of meer beheerders in de wijk als wijk-commissaris. Bij deze laatste bepalingen is van het denkbeeld uitgegaan, dat van het Elberfelder stelsel in sommige gemeenten partij zal worden getrokken, en enkele imperatieve voorschriften worden gegeven, voor het geval dat het tot toepassing van zoodanig stelsel mocht komen. De keuze is overigens vrij.

Ook omtrent de verhouding van de besturen tot de bedeelde behelst het ontwerp verscheidene bepalingen. Zoo kan de arme zich vervoegen, zoowel ten kantore van het armbestuur als bij den Voorzitter van het wijkbestuur of bij den wijk-commissaris. Het onderzoek naar iedere aanvraag geschiedt door een armbezoeker; deze brengt rapport uit en dient van advies, alvorens de ondersteuning wordt toegekend. De eenmaal toegekende ondersteuning is niet langer dan tien weken van kracht; daarna wordt de voortzetting opzettelijk in overweging genomen.

Eene belangrijke plaats in het stelsel nemen de werkhuizen in. In iedere gemeente of groep van gemeenten moet een werkhuis worden opgericht. Het is bestemd tot opneming van valiede armen boven den 16-jarigen leeftijd, wier armlastigheid een gevolg is van hunne gedragingen. Het verblijf is voor dag en nacht; voor den verrichten arbeid wordt loon uitbetaald.

Het algemeen toezicht op het armwezen in het Rijk is toe- vertrouwd aan een of meer inspecteurs, terwijl bovendien armen- raden in iedere gemeente als adviseerende colleges kunnen op- treden — officieele organen, die op verzoek van twee of meer instellingen van weldadigheid in het leven worden geroepen:

Ziedaar eenige hoofdpunten, waarop het ontwerp afwijkt van de wet van 1854. De zorg voor de armen is hier wel degelijk „tot deel van den publieken dienst“ gemaakt, en de taak der burgerlijke armbesturen is ruim genoeg begrensd om een meer overwegenden invloed te kunnen oefenen op het armwezen dan thans het geval is. Van belang is daarom vooral de vraag,

welk beginsel aan de wetsvoordracht ten grondslag is gelegd.

Met hoeveel zorg ook voorschriften tot verbetering van de bestuursorganisatie en tot bevordering van de samenwerking tusschen genootschappen en overheid worden ingekleed, alles hangt ten slotte af van aard en omvang der verleende ondersteuning. Eene niet geringe mate van vrijheid is voor de openbare armbesturen onmisbaar; zij moeten souverein zijn binnen hun gebied; de dagelijksche beslissingen omtrent het al of niet verleen van onderstand kunnen niet onderworpen zijn aan de goedkeuring van een hogere macht daarbuiten; de Staat kan niet telkens ingrijpen in de praktijk der gemeente. Het ligt daarom te meer op den weg van den armenwetgever, zoo duidelijk mogelijk het beginsel te formuleeren, dat de bemoeiingen der overheid bij het uitoefenen van armenzorg moet beheerschen. Zijn doel moet zijn, aan den eenen kant de gelegenheid te openen om den behoeftige de hulp te verleen die door de omstandigheden geboden is, aan den anderen kant alles te vermijden wat leiden kan tot vermeerdering van pauperisme. Het belang van den individu en het belang van de gemeenschap moeten gelijkelijk worden behartigd, en de taak van den wetgever — en ik voeg er bij, ook de taak van het armbestuur — is daarom zoo moeielijk, omdat geenszins die belangen ten allen tijde samenvallen. Onder veronachtzaming van het individueele belang kan het gemeenschappelijk belang soms lijden, en voorzeker is onder de wet van 1854 te weinig het oog gericht op eene doeltreffende verzorging der armen van overheidswege. Maar nog bedenkelijker zou uitbreiding van overheidshulp tot leniging van individueele nooden zijn, indien daardoor de vragers werden aangemoedigd en het pauperisme werd uitgebreid. Ik heb den indruk, dat onze tegenwoordige wetgeving, wat men haar ook ten laste legge, door hare strenge bepalingen het algemeen belang weinig heeft geschaad.

Wat stelt nu het ontwerp in de plaats van het zoo menigmaal aangevallen artikel 21 der Armenwet: „Geen burgerlijk bestuur mag onderstand verleen dan na zich, voor zooveel mogelijk, te hebben verzekerd, dat zij dien niet van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid kunnen erlangen, en dan slechts bij volstrekte onvermijdelijkheid“?

Het antwoord daarop geeft art. 63 van het ontwerp:

1°. Aan een arme kan . . . ondersteuning worden verstrekt wanneer hij die niet of niet voldoende ontvangt van andere instellingen van weldadigheid of van derden.

2°. Voor zoover de ondersteuning . . . niet verstrekt wordt onder voorwaarde van opneming in het werkhuis, bestaat zij in bedeeling . . . of zoodanige andere hulp, als met het oog op de behoeften en de persoonlijke eigenschappen van den betrokken arme het meest gewenscht is»,

terwijl art. 2. als armen beschouwt hen, «wier inkomsten uit welken hoofde ook niet voldoende zijn voor het noodzakelijk levensonderhoud van henzelfen, hun echtgenooten en hun inwonende, minderjarige kinderen».

Met de «volstrekte onvermijdelijkheid» is dus gebroken, en deze is vervangen door de woorden aan het slot van art. 63, sub 2°. die het individualiseerend karakter van de overheidshulp moeten aanduiden. Het individualiseeren van ieder geval geeft intusschen nog geen waarborg, dat de werkzaamheid van het armbestuur in een goede richting zal worden geleid.

Onder individualiseeren verstaat men het rekening houden met de omstandigheden van ieder gezin afzonderlijk, hetzij men daarbij tot maatstaf neme een uitgewerkte schaal met de maxima van bedeeling, hetzij men op het voorbeeld van Elberfeld een Existenz-Minimum aanneme in verband met de samenstelling van het gezin, hetzij men meer uitsluitend door gestadige contrôle de doelmatigheid der ondersteuning toetse aan de behoeften van ieder gezin. Het spreekt wel van zelf dat die methode de voorkeur verdient boven een willekeurig uitreiken van kleine bedelingen; het is zelfs de eenige methode die in aanmerking mag komen. Daardoor zijn intusschen te ruime bedeeling en slappe praktijk niet buitengesloten. Het individualiseeren, gelijk de Memorie van Toelichting terecht doet uitkomen, moet zich iedere armenzorg, door wien ook uitgeoefend, door kerk, particulier of overheid tot taak stellen. Men vindt in dat individualiseeren dus evenmin het kenmerkend onderscheid tusschen de werkzaamheid der overheid en die der bijzondere liefdadigheid.

Het wil mij voorkomen dat in de voordracht zoodanig onderscheid onvoldoende in het oog is gehouden. Het ontwerp geeft in art. 63 naast art. 2, waarin de overheidszorg beperkt wordt tot voorziening in het noodzakelijk onderhoud van den behoeftige,

eene te zwakke formuleering van het beginsel. Ik leg er nogmaals den nadruk op, dat niet in de eerste plaats het individueel belang van den arme, maar dat van de gemeenschap bij de armenzorg van overheidswege op den voorgrond behoort te staan; daarin ligt het verschil tusschen de taak van den Staat en de taak van den particulier, die zich den persoon en diens individueele omstandigheden bij voorkeur aantrekt. Vooral nu wij het systeem der volstreckte onvermijdelijkheid zouden wenschen te verlaten, kan niet ernstig genoeg tegen groote vrijgevigheid van de zijde der armbesturen worden gewaarschuwd, en die waarschuwing moet hare uitdrukking vinden in de wet.

Ook in de Memorie van Toelichting vinden wij voor deze opvatting niet den gewenschten steun. Wel wordt daarin erkend dat het niet de bedoeling is, dat van het geld der belastingplichtigen maar wat ruimer moet worden bedeed, maar vooraf gaan beschouwingen, die, de wet van 1854 streng critiseerende, van een bedenkelijk optimisme getuigen „De regeering is van oordeel, dat, staande tegenover den Staatsburger, het de plicht is der gemeenschap, dat deze maatschappelijk zwakke zoo mogelijk tot economische zelfstandigheid worde gebracht of teruggebracht!“ Natuurlijk is er voor de gemeenschap in zekeren zin een belang met het tot zelfstandigheid brengen van den staatsburger gemoeid, maar het is de vraag of de armenwetgever verstandig handelt door dit doel voor de uitoefening van de overheidszorg op den voorgrond te plaatsen. De armen, die zich bij de burgerlijke armbesturen aanmelden, zijn juist degenen, bij wie het minst de eigenschappen, die een zelfstandige ontwikkeling toelaten, aanwezig zijn. De Regeering herinnert aan voorbeelden in het Nederlandsch armwezen van vijf achtereenvolgende geslachten, die van vader op zoon allen van bedeeling leefden. Het is een treurige waarheid, dat de armoede zich dikwerf van geslacht op geslacht voortplant, doch wie bij het ontwerpen van een armenwet de verwachting koestert, dat de ondersteuning van overheidswege daarin noemenswaardige verbetering zal brengen, geeft zich over aan eene illusie. Het is maar al te verklaarbaar, dat uit een hulpbehoevend gezin, zoo licht gevormd terwijl de noodige middelen tot onderhoud ontbreken, een of meer kiuderen een zelfstandig bestaan of niet erlangen of dit weer moeten prijsgeven, en dat

die kinderen dus op hunne beurt op lateren leeftijd tot armoede vervallen. In onberadenheid en zorgeloosheid ligt de kiem van het pauperisme, die allerminst door de tusschenkomst van een armbestuur zal worden verstikt.

Met blijkbare ingenomenheid wordt op verschillende plaatsen in de Memorie aan het woord (van Dreydorff, naar ik meen) herinnerd, dat het doel van elke armenzorg moet zijn, zichzelf overbodig te maken. Daaronder kan niet anders worden verstaan dan dat tijdig aangebrachte hulp een gezin later onafhankelijk kan maken van de bedeelingskas. Hoe uitnemend de bedoeling ook moge zijn, ik voor mij betwijfel of dat woord op zijne plaats is bij de toelichting van het beginsel eener armenwet. De hulpbehoevenden bestaan meerendeels uit ouden van dagen, zieken, zwakken, weduwen met talrijke gezinnen. Bij hen zal de armenzorg zich niet dan bij uitzondering overbodig kunnen maken. Of wel de aanvragers zijn valiede personen, strijdende tegen een chronisch gebrek aan werk, of arbeidende voor een loon, dat op den duur eigenlijk nooit voldoende is om in de noodzakelijkste levensbehoeften te voorzien, of in den winter steeds schulden makende, die in den zomer ten deele worden afbetaald. Zij vooral zijn in onze groote steden in grooten getale te vinden. Zij leven van de eene week op de andere, de gedachten bij het heden en zelden bij de toekomst, veelal afhankelijk van de op onnaspeurbare wijze wisselende eischen der arbeidsmarkt. Het belang van de maatschappij brengt gewoonlijk niet mede daar ondersteuning te verleenen of die anders dan karig toe te meten. Wie in zulke gevallen zich te binnen roept de woorden der Memorie van Toelichting, dat het de plicht van den Staat is tegenover den „Staatsburger“, dezen tot economische zelfstandigheid te brengen, zal zich wel eens afvragen, of het samenstel der maatschappij veroorlooft, dat de Staat die hooge roeping aanvaarde.

In de Duitsche wetgeving, waaronder zich in vele steden het Elberfelder stelsel vrij heeft kunnen ontwikkelen, vinden wij eene scherpere formuleering van de overheidstaak, en in meer dan eene stedelijke of ambtelijke verordening zijn strenge voorschriften opgenomen, om vrijgevigheid ten laste der algemeene kas te voorkomen.

De Pruisische wet van 1871 beperkt de ondersteuning tot

het verschaffen van woning (Obdach), onontbeerlijk levensonderhoud, ziekenverpleging en begrafenis. Zij is een uitvloeisel van de Duitsche Rijkswet van 1870, en voor deze wet, voor de Duitsche „Armenpolitik“, heeft de Pruisische van 1842 den grond gelegd (Roscher, System der Armenpflege und Armenpolitik). De laatste stelde de armbesturen tot plicht, geene eischen in te willigen, die „über das Nothwendige hinausgehen.“ Het ingediende ontwerp zegt niet — zooals men oppervlakkig zou kunnen meenen — geheel hetzelfde, al is arm in den zin van het ontwerp wie niet in het noodzakelijk levensonderhoud kan voorzien. Maar bovendien is de bedoeling een geheel andere, want de Pruisische wet huldigde het stelsel der „onvermijdelijkheid“. Bij een arrest van het Hooggerechtshof in 1853 werd als haar beginsel erkend, „nicht mehr als das äusserste Bedürfniss zu gewähren, das wirkliche Umkommen im Elend zu verhüten“. (v. Flottwell, Armenrecht und Armenpolizei).

Zoo schrijft omtrent het karakter der openbare armenzorg ¹⁾ Dr. Schmidt, voorstander van het Elberfelder stelsel: „Würde die öffentliche Armenpflege über die Gewährung des unbedingt Notwendigen, des Notdürftigen hinausgehen, da müsste dies die grössten Gefahren für die Gesamtheit zur Folge haben. Das Recht muss für alle gleich sein, und es kann dem einen nicht gewährt werden was dem andern versagt ist. Aus dem letzten Grunde ist für die öffentliche Armenpflege ein Unterscheiden unter Würdigen und Unwürdigen unzulässig.“ ²⁾

In dezen gedachtenkring beweegt zich ook de Breslauer Geschäftsordnung van 1897: „Die öffentliche Armenpflege hat von selbst die unabweisliche Pflicht, sich bei ihren Unterstützungen auf das unbedingt Nothwendige und Unentbehrliche zu beschränken und hierbei als Maszstab nur die Lebenshaltung der ärmsten Klassen zu Grunde zu legen, ohne im Allgemeinen darauf Rücksicht zu nehmen, ob die Verhältnisse der Bedürftigen ein reichlicheres Mass als wünschenswerth oder wohl auch als zweckmässig erscheinen lassen würden.“

Eberfeld zelf heeft in zijne instructie opgenomen: „Die Be-

¹⁾ Schriften der deutschen Vereins für Armenpflege und Wohlthätigkeit (1898).

²⁾ In het oog is te houden dat hierbij niet sprake is van den aard, maar van den omvang der te verstrekken hulp.

zirksversammlungen gewähren oder ergänzen das als unabweislich nothwendig erkannte Mass der Unterstützung."

Mij dunkt, dat in de Memorie van Toelichting de strengere, en aan de goede werking eener armenwet m. i. bevorderlijke opvatting niet wordt teruggevonden, en dat hare optimistische voorstelling licht voedsel kan geven aan een slappe praktijk. De ontwerper wenscht zich, in tegenstelling van de armenwet, niet meer uitsluitend te stellen op het standpunt der politiezorg, maar gevraagd mag toch worden of in het algemeen de openbare armenzorg niet het karakter behoort te dragen van politiezorg. Daaruit vloeit nog niet voort, dat de opvatting van den wetgever van 1854 in allen deele de juiste was, of dat de werking der wet niets te wenschen overlaat. Want de onderstand kan op minder karige wijze worden verleend, het belang van den behoeftige zelf kan beter tot zijn recht komen, zonder dat daarom het algemeen belang wordt benadeeld. In welke mate de bedeeeling zonder gevaar voor benadeeling verhoogd kan worden, is een zaak van de praktijk.

Het is waar, dat ruimere ondersteuning middel is om verarming, om het afdalen van den arme tot pauper tegen te gaan, maar het is niet minder waar, dat ruimere bedeeeling vragers aantrekt, die anders zouden trachten met hun geringe verdiensten rond te komen, al zijn die verdiensten in het oog van den armenzorgër ontoereikend voor het levensonderhoud. De economische toestand in de gemeente moet een armbestuur bij de vervulling van zijn moeilijke taak over het algemeen nog meer tot leiddraad dienen dan de behoeften en de persoonlijke eigenschappen van den arme. In art. 63 van het ontwerp komt dit allerminst uit.

De armbesturen hebben er zich toe te bepalen, dat in het allernoodigste levensonderhoud worde voorzien, en dat de behoeftigen zooveel mogelijk voor verdere verarming worden bewaard.

Uit het hierboven gezegde zal men niet de gevolgtrekking mogen maken, dat de Regeering het groote gevaar van het pauperisme voor de maatschappij voorbijziet. Daaromtrent heeft zij hare meening bij het voorstel tot oprichting van werkhuizen ondubbelzinnig uitgesproken. Zij acht de invoering van het

werkhuisstelsel volstrekt onmisbaar. „Zonder werkhuis zou het stelsel, als door dit wetsontwerp bedoeld, slechts gebrekkige resultaten opleveren“, omdat de burgerlijke besturen altijd in meerdere of mindere mate zullen staan tegenover luiards, dronkaards, kortom valiede armen die hun ellendigen toestand aan eigen schuld te danken hebben. „Aan den eenen kant zal de burgerlijke armenzorg, tot ondersteuning geroepen en genoopt, niet nalaten wat strekken kan om de bedeeden op te heffen en zoo mogelijk meer tot economische zelfstandigheid te brengen, maar aan den anderen kant ook alles vermijden, wat er toe leiden kan om den stroom van armen te doen vloeien in de richting van bedeeeling door de overheid.“

Inderdaad is de bedeeeling van een gezin, waar hij, die tot onderhoud verplicht is, de inkomsten in luiheid en dronkenschap verkwist, van het standpunt der overheid niet streng genoeg te veroordeelen. De particulier zal uit andere overwegingen zijn hulp wellicht niet ontzeggen, en zijn gedragslijn bepalen door medelijden met vrouw en kinderen, omdat hem nu eenmaal de middelen ontbreken om op andere wijze in den ellendigen toestand verbetering te brengen. De overheid mag dat standpunt niet innemen. Zij kan en moet hier ingrijpen. In dit opzicht vooral is er een groote leemte in onze burgerlijke armenzorg. De armenwet verbiedt niet de oprichting van werkhuizen, maar bij gemis aan een wettelijke regeling is daartoe nooit overgegaan. Voor ongunstig bekende personen is er slechts één vorm van hulp — bedeeeling, de meest ondoeltreffende vorm, dien men zich denken kan.

In de Memorie van Toelichting wordt opgemerkt, dat deze paupers zich in grooten getale aanmelden. Dat zij ook in grooten getale worden ondersteund en dus de kosten van de bedeeeling daardoor tegenwoordig belangrijk worden verhoogd, zou ik betwijfelen. Meerendeels toch zullen zij worden afgewezen, tenzij de hooge nood tot eenige tegemoetkoming dwingt. Ook dit verdient geen aanbeveling, want waar het doel van de wet — en van de armenwet van 1854 geldt dit evenzeer — moet wezen in den nood te voorzien, behoort er een vorm voor de hulp te zijn, waardoor de laagstgezonkene in de maatschappij voor gebrek kan worden gevrijwaard. Terecht voegt de Memorie van Toelichting daaraan toe, dat de instelling van het werkhuis

preventief invloed kan uitoefenen in dien zin, dat personen, die anders geneigd zouden zijn op de openbare armenzorg te leunen, er eerder toe zullen komen hun uiterste best te doen om buiten de deuren van het werkhuis te blijven.»

Het artikel van het ontwerp, volgens hetwelk valiede armen, wier armlastigheid een gevolg is «van hunne gedragingen», alleen ondersteund worden op voorwaarde van opneming in het werkhuis, geeft den indruk dat aan de armbesturen ruime bevoegdheid tot opneming wordt toegekend. Toch is dit niet de bedoeling. Volgens de toelichting is het werkhuis alleen bestemd voor enkele categoriën van armen, die zelf de schuld dragen van den nood waarin zij verkeeren. In verband met de verdere beschouwingen is het niet aannemelijk dat zorgeloosheid zou zijn aan te merken als eene gedraging die tot opneming in het werkhuis moet leiden. En er is een bepaling, een strafbepaling, die er de armbesturen licht toe zou kunnen brengen het werkhuisstelsel zoo min mogelijk toe te passen, en die mij tevens te streng schijnt voor de aanvragers zelven. Het ontwerp bepaalt, dat hij die weigert de ondersteuning te aanvaarden, die hij van wege het armbestuur kan bekomen op voorwaarde van opneming in het werkhuis, veroordeeld wordt tot plaatsing in een rijkswerkinrichting voor ten hoogste drie jaren. De aanvrager wordt dus niet alleen gestraft met onthouding van bedeeling; hem wordt niet de keus gelaten tusschen opneming in het werkhuis of geen hulp; weigert hij het aangeboden, dan wordt de hand op hem gelegd, en de rijkswerkinrichting zal zijn verblijfplaats zijn. Wie, die zich zijner zonde bewust is, zal dan nog voor het armbestuur verschijnen indien hij niet bepaald wenscht in het werkhuis te worden opgenomen? En het armbestuur zal zich wel tweemaal bedenken, alvorens het tot toepassing eener zoo strenge bepaling overgaat.

Voor het armbestuur is het echter juist van belang een middel te hebben, om in vele gevallen de bedeeling te ontzeggen, mits het in de gelegenheid gesteld zij op andere wijze den aanvrager een onderkomen te verzekeren; het werkhuis kan in zoover denzelfden dienst doen als het armhuis, dat openstaat voor bejaarden, aan wie de bedeeling is geweigerd.

Ondanks de instelling van werkhuisen zal bij de voorgestelde

wijze van toepassing in de behoeften van de groote categorie van valieden door bedeeeling moeten worden voorzien, en zullen bovendien de gezinnen van de in het werkhuis verpleegden hoofdzakelijk ten laste der armenkas komen. Het blijft daarom van zooveel gewicht, dat door den wetgever het beginsel der overheidsbemoeiing in de wet en hare toelichting streng zij geformuleerd.

Zouden de kosten van het openbaar armwezen onder het nieuwe stelsel toenemen? „Zonder in staat te zijn daaromtrent ook slechts eene globale berekening te geven, vertrouwt de Regeering, dat op den duur het totaal der uitgaven van de burgerlijke armbesturen niet grooter maar veeleer kleiner zal worden.” Het kost mij moeite mij met deze zienswijze te vereenigen. Men moet dan uitgaan van de meening, dat ofschoon velen meer zullen ontvangen, een groot getal armlastigen dat onder de tegenwoordige wet bedeeeling ontvangt zal worden afgewezen. Waarschijnlijk is dit echter niet. Vooreerst zal met het verbod van ‚dubbele bedeeeling’ worden gebroken. En zondert men Friesland uit, dan kan toch bezwaarlijk worden aangenomen dat de armbesturen bij het afwijzen niet streng te werk gaan. Op de kansen van ruimere bedeeeling, op den invloed van het werkhuis onder het nieuwe stelsel is zoo straks reeds gewezen. De Regeering is te scherp in hare veroordeeling van de wet van 1854. Zij meent dat deze noodwendig leiden moest tot eene aalmoezengeverij van overheidswege, dat het is „een uiterst duur stelsel, zoodat de politiezorg ontaard is in eene doorlopende bedeeeling, die door hare eigen fouten de neiging heeft zich steeds meer uit te breiden, telkens meerderen te omvatten en telkens meer geld te kosten.”

Van dien sterk klimmenden armenlast is weinig te bespeuren. Raadplegen wij de statistiek, opgenomen in het Regeeringsverslag over 1898, dan vinden wij daarin voor het eerst eene gedetailleerde opgaaf voor verschillende gemeenten van de kosten der openbare besturen tot bedeeeling van armen. Uitgegeven werd te

	in geld	in geldswaarde.
Amsterdam	f 72.620	f 18.799
Rotterdam	" 12.870	" 50.304
's Gravenhage	" 34.089	" 32.254
Haarlem	" 2.022	" 3.350
Leiden	" 245	" 7.198 ¹⁾
in de Friesche gemeenten 5000—15000		
zielen	" 299.787	" 210.405
in alle gemeenten boven de 15000 zielen		
daarentegen slechts	" 366.254	" 304.681
De uitgaven van de instellingen a bedroegen voor onder-		
stand aan huiszittende armen		
in 1871	f 2.042.493	
" 1886	" 1.993.375	
" 1898	" 2.364.658	

Met die gegevens voor oogen gaat het toch moeielijk aan, van een duur stelsel, met de neiging telkens meer geld te kosten, te gewagen, en van het nieuwe systeem in de toekomst gunstiger financieele resultaten te verwachten.

Ook de vergelijking der overheidszorg met de kerkelijke armenzorg is in de Memorie van Toelichting te zeer in het nadeel der armenwet.

Dat het beginsel omtrent het overlaten aan de kerkelijke en particuliere armenzorg niet zoodanig is doorgevoerd als aanvankelijk werd verwacht, kan niet worden tegengesproken. Het was immers ook niet denkbaar, dat de liefdadigheid zich zoo veelzijdig zou uitbreiden, de samenwerking tusschen

¹⁾ Deze cijfers zijn officieele cijfers. De juistheid der groepeerings is aan twijfel onderhevig, als men nagaat, dat te Amsterdam voor slechts f 18799, te Rotterdam voor f 50304 aan geldswaarde is besteed.

De totale uitgaven voor Rotterdam zijn als volgt te verdeelen:

- f 14.418.44⁵ beedelboek
- » 14.590.85 uitbesteding van kinderen, enz.
- » 27.373.39⁵ geneeskundige hulp.
- » 3.165.46⁵ ziekendeelen en noodvoorziening.

Met te weinig zorg zijn de tabellen opgemaakt. De bevolking van 1889 (volkstelling) is tot grondslag genomen, terwijl de bevolking van Amsterdam niet 418.061, maar 512.953, die van Rotterdam niet 218.535, maar 309.309 zielen bedroeg.

instellingen en particulieren zich zoo voortreffelijk zou ontwikkelen, dat alle behoeftigen van die zijde den noodigen steun zouden kunnen vinden. Want hoeveel armen zou die beter georganiseerde liefdadigheid hoe dan ook hebben moeten afwijzen — ongunstig bekende personen en paupers, die van zelf reeds ten laste der burgerlijke armbesturen waren gekomen! In zoo absoluten zin mocht het art. 20 der wet ook niet worden opgevat; het noodige voorbehoud, wat het overlaten betreft, is daarin ook met zooveel woorden gemaakt. En destijds zullen velen het met Thorbecke eens zijn geweest, dat de macht der feiten boven alle wettelijke theorie zou spreken.

De Memorie van Toelichting becijfert het aandeel der kerkelijke armenzorg in de algemeene kosten

op 41.7 pCt. dat der burgerlijke op 44.1 pCt. in 1898
tegen 45.7   "   "   "   "   "   43.8   "   "   1871.

Voor eene juiste beoordeeling is de keuze van het totaal-cijfer der uitgaven minder gelukkig. Hieronder zijn immers begrepen de kosten voor verpleging van krankzinnigen, in ziekenhuizen, enz., die wel altijd in hoofdzaak ten laste der overheid zullen komen. Op de geregelde bedeeeling, op de ondersteuning aan huiszittende armen had meer de aandacht moeten worden gevestigd. Men krijgt dan een ander beeld voor zich. Terwijl in 1898 de uitgaven daarvoor bedroegen bij de kerkelijke besturen f 4.292.003, bij de burgerlijke f 2.364.658, waren in 1871 de cijfers f 3.459.958, tegen f 2.042.493 of in de verhouding van 1.82 tot 1 in 1898, van 1.7 tot 1 in 1871.

Ofschoon dan ook zeer zeker het doel der wijzigingswet van 1870 „om de hoofdkwaal, den trapsgewijzen overgang van de armenzorg op de burgerlijke gemeenten en hare fondsen, te genezen“ volgens de Memorie van Toelichting in het algemeen is gemist, blijkt uit de bedeelingscijfers, dat de ondersteuning door kerkelijke instellingen meer is toegenomen dan die van overheidswege verleend.

De kerkelijke armenzorg neemt inderdaad in ons land eene plaats in, die zij in geen ander land inneemt. Wel is vooral in de katholieke landen de kerkelijke liefdadigheid sterk ontwikkeld en is de Staatshulp niet overheerschend, maar daar kent men niet de eigenaardige organisatie, die vooral bij onze diaconiën te vinden is. Die besturen zijn zoo georganiseerd dat hunne

werkwijze in velerlei opzicht overeenkomt met die der burgerlijke instellingen; de groote fout die hun aankleeft ligt in de begrenzing van hun werkkring tot geloofsgenooten, in de verdeling van de armengelden soms over weinigen, soms over zeer velen, en in het isolement waartoe zij door die onveranderlijke grenzen worden gebracht. Zij hebben niet dan bij uitzondering belang bij de wetenschap wat een zusterinstelling van kerkelijken oorspong doet of nalaat. Dat leidt tot decentralisatie in de verkeerde richting. De Memorie van Toelichting gaat overigens te ver in hare voorstelling dat ons armwezen verkeert in een „toestand van schier volslagen desorganisatie.“ Alleen op de meestal stelsellooze particuliere liefdadigheid zijn deze woorden van toepassing. Er is organisatie bij de kerkelijke instellingen, al moge haar wijze van armverzorging bedenking ontmoeten, en er is voortdurende aanraking tusschen die instelling en de burgerlijke besturen, al moge men de gebrekkige aanraking die de armenwet voorschrijft, niet in bescherming nemen. Doch voldoende is dit niet. Aard en oorsprong der kerkelijke instellingen werken een meer volledige organisatie van het armwezen tegen; van haar kant zou meer medewerking moeten komen voor de behartiging van het groote belang dat op het spel staat. De verwachtingen van den invloed eener betere armenwet mogen daarom vooral niet te hoog worden gespannen; daarvoor is de omvang, dien de kerkelijke armenzorg had en nog heeft, veel te aanzienlijk. Waar volgens het Regeeringsverslag in 1898 b. v. te

Amsterdam door de kerkelijke instellingen.	f 331.651
" " " burgerlijke instellingen	- 72.620
Rotterdam " " kerkelijke instellingen.	- 180.078
" " " burgerlijke instellingen	- 12.870

alleen in geld zijn besteed, blijkt immers klaar en duidelijk, hoeveel er noodig is om door het optreden der overheid een toestand te scheppen die billijke eischen bevredigt, indien dit van den bestaanden toestand niet kan worden gezegd.

Is de „aalmoezengeverij“, het tot de armenwet gericht verwijt, een verdiend verwijt en zou dit evenzeer ten laste der kerkelijke armenzorg komen, dan is er een zeer algemeene, zeer krachtige samenwerking noodig om ons te brengen waar wij wezen moeten.

De hier geschetste verhoudingen geven ook zoo groote be-
teekenis aan de „dubbele bedeeeling”, die de wet van 1854
wilde buitensluiten, en die door het ontwerp is toegelaten. De
burgerlijke besturen staan voor een aantal gevallen, waarin
door eene kerkelijke instelling op onvoldoende wijze wordt
bedeeld, een bedeeeling die dus in het stelsel van het ontwerp
door hen moet worden aangevuld. Eerst bij de uitvoering kan
blijken of meer algemeen hiervan het gevolg zou zijn een terug-
treden van de kerkelijke instelling, die dan het gezin geheel
aan de overheidszorg zou overlaten. Indien de opheffing van het
verbod er toe leidde, dat waar aan den eenen kant het burgerlijk
bestuur de zorg voor zekere categoriën overnam (eenigszins in
aansluiting aan het stelsel van Thorbecke's ontwerp van 1852/53),
en de diaconale instelling met de vrijkomende gelden op meer
doeltreffende wijze andere ondersteunde, zou ondanks de ver-
hooging der uitgaven eene verbetering in den toestand niet
zijn buitengesloten.

Het ontwerp heeft zich aan eene voorbereidende regeling der
dubbele bedeeeling gelegen laten liggen. Veel is daaromtrent
niet bepaald, maar in ieder geval gaat het ontwerp eene goede
richting uit. Getracht is de bezwaren eenigszins te ondervangen
door voor te schrijven, dat het burgerlijk bestuur vooraf met
de instelling in overleg heeft te treden en de meest gewenschte
maatregelen zal beramen ten aanzien van de uitreiking van den
onderstand. Voorts kan in de wijze van samenstelling der arm-
besturen, waarin vertegenwoordigers van particuliere en kerke-
lijke genootschappen zitting zullen nemen, een prikkel liggen
om overleg te bevorderen tusschen kerk en overheid, een overleg
dat tot dusver bijna ten eenenmale werd gemist.

Aan verbetering der organisatie poogt het ontwerp nog verder
te gemoet te komen. Reeds is de instelling van het Centraal
Register vermeld. Van overheidswege is dit, voor zoover mij
bekend, nog in geene gemeente en zeker niet in eenige armen-
wet voorgeschreven. Om aan de bedenking te gemoet te komen,
dat op het Register ook zouden moeten voorkomen de namen
van stille armen en van den onderstand dien zij ontvangen, is
aan het Register een geheim deel toegevoegd, waarop alleen
degenen worden ingeschreven, die van slechts ééne kerkelijke

of bijzondere instelling hulp erlangen, en die op dat Register blijven ingeschreven, zoolang zij niet van nog andere hulp hebben gevraagd. Deze oplossing is in meer dan één opzicht gelukkig. Zal zij de groote meerderheid der belanghebbenden bevredigen? Te rade gaande met de tegenwerking van sommige diaconiën, zoodra het bij door particulieren in die richting aangewende pogingen aankwam op openbaarmaking van de namen niet alleen maar ook van de bedragen der bedelingen, zou ik moeten twifelen. Niet geheel ten onrechte zal men ook beweren, dat een „stille” arme toch dikwijls van meer dan ééne zijde steun ontvangt. Men zal zich ook beroepen op Synodale reglementen, op den plicht tot geheimhouding en op zooveel meer wat de organisatie van armenzorg steeds in den weg treedt.

Mocht het tot een wettelijk voorschrift ooit komen, dan dreigt nog altijd het gevaar van onvolledige mededeelingen, van stille tegenwerking, vooral waar zooveel geeischt wordt als in het ontwerp. Ik wijs slechts op het veelvuldig veranderen van woonplaats in de groote gemeenten, op de wijzigingen in de eenmaal verleende ondersteuning; die opgaven zullen aan de besturen grooten last veroorzaken, en toch zouden die moeten verschaft worden om het Register goed in te richten. De contrôle op de verandering van woonplaats zou des noods den beheerder kunnen worden opgedragen.

Een Centraal Register is èn voor de kennis van ons armwezen èn voor de armbesturen een welkom hulpmiddel. Voor de besturen uit den aard der zaak slechts een gebrekkig hulpmiddel. Want de ondersteuning van bijzondere personen komen op het Register niet voor; het ontwerp sluit de bedeling van brandstoffen en eetwaren op bons aan toonder daarbuiten, terwijl door eene eigenaardige wetsduiding het verschaffen van voedsel en kleeding aan schoolkinderen niet meer als onderstand is te beschouwen.

Bij de regeling op dit stuk is te weinig gelet op het belang dat de instellingen bij de verzamelde gegevens hebben. Alleen op schriftelijk verzoek wordt daarvan mededeeling gedaan. Het is evenwel voor een instelling niet wel doenlijk omtrent ieder gezin de inlichtingen geregeld schriftelijk in te winnen, terwijl het er voor haar juist op aankomt nauwkeurig te worden ingelicht, zoodra van andere zijde ondersteuning is verleend

of ontzegd. Zal de regeling aan het doel beantwoorden, dan dient den beheerder de verplichting te worden opgelegd, van iedere wijziging in de ondersteuning aan den rechtstreeks belanghebbende kennis te geven. De grootere arbeid, die daarvan het gevolg is, zal zijn nuttige arbeid. Vele verzoeken om inlichting, die anders gedaan zouden worden, blijven dan bovendien van zelf achterwege; door de kennisgeving van de wijziging worden zij voorkomen.

Het wetsontwerp treedt in bijzonderheden bij de regeling van den werkkring der burgerlijke besturen. Over het algemeen zijn de regelen zoo ruim gesteld, dat door de gemeenten met plaatselijke omstandigheden rekening kan worden gehouden; op enkele punten zou de ontwerper beter hebben gedaan, aan verordening of plaatselijk reglement over te laten, wat nu in een bindend voorschrift in het ontwerp is opgenomen. Deze laatste opmerking geldt niet de verplichting tot aanstelling van mannelijke of vrouwelijke armbezoekers. Voor eene rationeele uitoefening van armenzorg zijn onderzoek en toezicht onmisbaar, en het is goed gezien de verplichting in de wet neêr te leggen. Ook juich ik de afzonderlijke vermelding van vrouwelijke medewerking toe; is er één gebied, waar aanleg en toewijding van de vrouw dienstbaar kunnen worden gemaakt aan het algemeen belang, dan is het dat van het armwezen.

Het ontwerp gaat uit van de gedachte, dat de armbezoekers zich met het onderzoek en het toezicht zullen belasten, maar tevens dat zij mede kunnen beslissen bij het toekennen van de ondersteuning. Dit deelnemen van den armbezoeker aan de armverzorging is, zooals bekend, een belangrijk element in het Elberfelder stelsel. Daarmede staan andere bepalingen van het ontwerp in nauw verband. Voor gemeenten boven de 15000 zielen wordt voorgeschreven, dat verdeeling in wijken moet plaats vinden, waarin op de wijze als hierboven reeds vermeld armbezoekers zich tot een wijkbestuur kunnen vereenigen. Bij die regeling is dunkt mij te weinig in het oog gehouden, dat feitelijk de ontwerper de vrije keuze van het stelsel aan iedere gemeente wenscht over te laten; er is te veel gedacht aan een invoering van het Elberfelder stelsel.

In vele gemeenten is de toestand thans deze, dat aan bezoldigde beambten het onderzoek is opgedragen, terwijl een Cen-

traal Bestuur den onderstand regelt, een stelsel dat onder bekwame leiding zeer goed kan werken. Het is onder de nieuwe wetgeving voor uitbreiding vatbaar. Het aantal armbezoekers zou grooter kunnen worden, en met het toezicht op de deelden zouden andere personen, uit de ingezetenen gekozen, zich kunnen belasten. Volgens de bewoordingen van het ontwerp zijn ook deze personen armbezoekers, en zouden zij verplicht zijn zich te vereenigen tot een wijkbestuur. Hiertegen bestaat in zoover geen bezwaar, omdat de vereeniging tot een wijkbestuur nog niet impliceert het medebeslissen bij de toekenning van ondersteuning. Maar zij zouden zich krachtens de wet als wijkbestuurders ook moeten vereenigen met de gesalarieerde beambten, die eveneens als armbezoekers zijn aangesteld, wat wel bezwaar kan opleveren.

Terecht wordt in de Memorie van Toelichting herinnerd, dat er kunnen zijn bezoldigde of onbezoldigde, professioneele of vrijwillige armbezoekers, en dat er verschil van meening bestaat omtrent de geschiktheid van niet-professioneele armbezoekers voor het inleidend onderzoek naar den behoeftige. Het ontwerp stelt zich niet partij, en het zou ook niet wel aangaan nadere bepalingen te maken, omdat de bezoldiging op zichzelf geen waarborgen geeft voor geschiktheid. De vraag is, in hoever het raadzaam is het eerste onderzoek op te dragen aan personen, die de dagelijksche routine missen. Meestal leerde de ondervinding, dat degelijke hulp voor dien zoo belangrijken arbeid niet te verkrijgen was zonder geldelijke belooning, en vandaar dat gewoonlijk van het bezoldigd armbezoek gesproken wordt in tegenstelling van het vrijwillig bezoek.

Het ontwerp spreekt dus alleen van armbezoekers, maar voor gesalarieerde beambten — wel te onderscheiden van armbezoekers, wien volgens art. 61 en de Memorie van Toelichting eene vergoeding kan worden toegekend — en vrijwilligers behooren niet onder alle omstandigheden dezelfde regelen te gelden. Dit komt nog duidelijker aan het licht in art. 68, waar de armbezoeker na ingesteld onderzoek „van raad dient omtrent het toekennen of weigeren van ondersteuning, en in het eerste geval omtrent den vorm en de mate, waarin deze behoort te worden gegeven“, een voorschrift dat geheel misplaatst is, indien de armbezoeker als beambte door het bestuur is aangesteld; hij is niet de man

die een praeadvies moet uitbrengen. De klachtvergadering, de commissie, het college dat de beslissing in handen houdt, moet naar objectieve gegevens zelfstandig oordeelen en niet onder den invloed geraken van een ondergeschikt, praeadviseerend beambte. Het is juist een fout in de tegenwoordige praktijk, dat de hoogte der ondersteuning soms meer afhangt van den beambte dan van de leden van het armbestuur. In geen geval mag die verkeerde neiging bij het armbestuur door de wet worden aangemoedigd.

In het voorschrift omtrent de wijkverdeeling, die met het armenbezoek in zoo nauw verband staat, ligt een aansporing tot decentralisatie. Overigens is de bindende bepaling, dat iedere gemeente boven de 15000 zielen in wijken wordt verdeeld, van weinig belang. Een stad van 500000 zielen zal kunnen volstaan met splitsing in twee wijken; de vraag rijst, waarom het imperatieve voorschrift dan ook voor een gemeente van 20000 zielen gelden moet. Ook blijkt niet duidelijk, welke taak is weggelegd voor den beheerder, die als commissaris in een groote wijk is aangewezen, en wien volgens de wetsbepaling de secretaris alle aanvragen van de armen in die wijk doet toekomen. Zoolang niet eene verreikende decentralisatie door het armbestuur is tot stand gebracht, mist de bepaling haar doel.

Decentralisatie wordt in de Memorie van Toelichting met nadruk aanbevolen en al stelt de voordracht die niet als eisch, behoudens het voorschrift omtrent de wijkverdeeling, zoo blijkt toch duidelijk dat de ontwerper die het liefst geleid zag in de richting van het Elberfelder stelsel.

De vraag of dit stelsel voor ons armwezen aanbeveling verdient is herhaaldelijk gesteld en in verschillenden zin beantwoord. Een rijke litteratuur over het systeem zelf is ter beschikking van den belangstellende, en vooral in de latere jaren hebben Duitsche schrijvers tal van wetenswaardige gegevens verzameld. Vrij zeker is het dat, mocht eenmaal de wetgeving op den grondslag der voordracht gewijzigd worden, de veelzijdige belangstelling in meer dan eene gemeente tot invoering zou leiden.

Aantrekkelijk is bij het Elberfelder stelsel de medewerking van een uit vele kringen der maatschappij gevormd corps arm-

bezoekers, die in voortdurende aanraking zijn met de behoeftige gezinnen, en die, met het toezicht op slechts weinige bedeelden belast, licht den noodigen tijd aan het werk kunnen geven. Maar dat toezicht is daar niet de hoofdzaak. Door hen wordt ook onderzocht wie de aanvragers zijn, en door hen wordt districts-gewijze beslist omtrent de ondersteuning onder contrôle van het Centraal Bestuur. In zulk een decentralisatie ligt een voordeel en een nadeel. Een voordeel, omdat door de arbeids-verdeeling de belangen van ieder gezin beter worden gekend; een nadeel, omdat medelijden en toegevendheid de deur voor ruime bedeelingen wijd openzetten, en het optreden van zooveel personen of groepen van personen de noodige eenheid kan verbreken. Om den invloed van den armbezoeker, die voor het belang van zijn gezin optreedt en aan wiens advies het meest zal worden gehecht, niet te versterken, is wel eens de praktijk gevolgd, de gezinnen van armbezoeker te laten verwisselen. Hierin ligt reeds eene waarschuwing opgesloten. Aan de in-menging van het Centraal Bestuur mag men daarbij niet te veel hechten; voortdurende wrijving tusschen de hoogere en de lagere machten zou de samenwerking zeer benadeelen.

In een der Verslagen van het Armenamt te Frankfort a/M wordt de klacht geuit: „Die Steigerung (der Kosten) ist all-mählig eingetreten und scheint eine Folge davon zu sein, dass die einzelnen Unterstützungen höher bemessen und länger ge-währt werden als früher. Dies ist aber um desswillen bedenk-lich, weil gerade die offene Armenpflege derjenige Theil des Armenwesens ist, in welchem die grösste Sparsamkeit walten muss.“

De opmerking is zeer juist, maar de aanleiding daartoe be-wijst ook dat daar, waar het Elberfelder stelsel is ingevoerd, niet altijd gemakkelijk de vrijgevigheid van de districtscommis-sies is tegen te gaan. De bedeelingen zijn in sommige steden niet onaanzienlijk toegenomen. ¹⁾

---

¹⁾	Frankfort a/M.	Aantal Personen.	Bedeeling.
	1891/2 wintersemester	3405	
	zomer »	3511	M. 94417 en in 'brooden.
	1895/6 winter »	3915	
	zomer »	4095	» 125000 » » »

Een voldoende aantal armbezoekers (Elberfeld telde er in 1899 565, Leipzig 931) zou in onze steden, even als in de Deutsche, misschien te vinden zijn. Onwaarschijnlijk is het niet, dat eene officieele raadsbenoeming menigeen aanlokt, die zich anders niet beschikbaar stelt. Of daardoor het gehalte zou winnen, is een andere vraag. En niet aanbevelenswaardig dunkt mij de bepaling in het ontwerp, dat eene vergoeding kan worden toegekend „indien geen voldoende aantal personen bereid zijn de werkzaamheden van armbezoeker te verrichten.” Het armbezoek moet in dit stelsel „Ehrenamt” blijven.

Alles komt hier op de personen aan. Brengt men het stelsel in een gemeente niet zeer geleidelijk in toepassing, dan is er zeker groote kans, dat met de decentralisatie juist het tegenovergestelde wordt bereikt van wat men zich voorstelde.

In het voorafgaande heb ik tegen eenige bepalingen van het ontwerp kortelijk mijne bedenkingen ontwikkeld. Op vele punten juich ik het voorstel zeer toe. Den ontwerper zij een woord van hoogen lof gebracht voor de zorgvuldige wijze, waarop de voordracht in al hare onderdeelen is samengesteld, en voor den uitnemenden vorm, waarin de Toelichting is gekleed.

Tot een spoedige herziening onzer armenwetgeving zal het wel niet komen. Dat echter in het uitblijven eener doeltreffende regeling geen reden gevonden worde, om de handen in den schoot te leggen en aan verbetering van de organisatie in ons armwezen te wanhopen. Ook zonder wettelijke aanmoediging kunnen instellingen en particulieren krachtig samenwerken en veel tot stand brengen.

Juli 1901.

G. H. HINTZEN.

Eberfeld.	Gemiddelde aantal gevallen.	Annenarmenpflege.
1892	1047	M. 224600
1895	1080	» 224791
1899	956	» 212705
Dresden.	Aantal posten.	Bedeeling.
1892	2567	M. 255290
1899	3741	» 366059
Leipzig.		
1892	3152	M. 448667 alleen in geld.
1899	3248	» 535315 » » »